

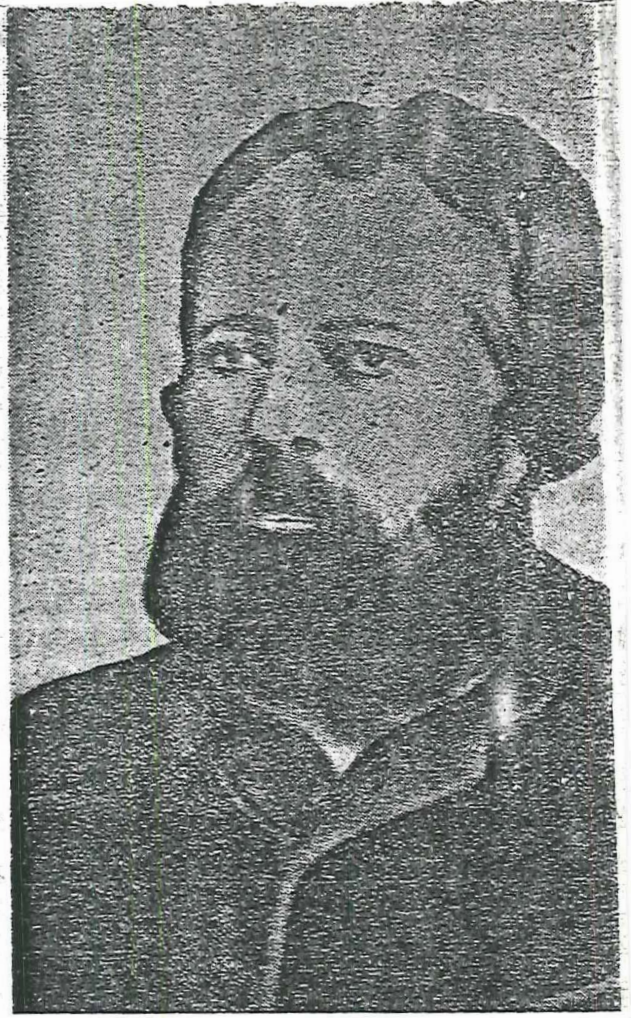
2 Aralık 1888

MILLET, dedi, MILLET, dedi MILLET, dedi GİTTİ

YAZAN : CEMAL KUTAY

BAYILAN ADAM

Ebüzziya zade Tevfik Bey, Namık Kemal'in ölümünü haber alınca bayılmıştı. Tarih, 2 aralık 1888 di. Haber, Namık Kemal'in sürgün mutasarrıf olarak yaşadığı Midilli'den telgrafla ne de çabuk İstanbul'a gelmişti... Sultan Hamid'in garip ve şahsına mahsus zulümleri vardı: Namık Kemal'i, Ziya Paşa, Sadullah Paşa, Abdülhak Hâmid, Ağâh Efendi, Bereket zade İsmail Hakkı gibi, *gurbette çürüme* politikasını ısrarla takip ediyordu. Namık Kemal'i çevreleyen casuslar arasında, On İki Ada'nın birinden diğerine sürmek, teneffüs ettiği havayı bile kontrol altında tutmak, parasını altınla ödiyerek bastıracağı Üss-ü İnkılâp gibi Ahmet Mithat Efendi'nin ısmarlama kitaplarıyla târizler de ve hakaretlerde bulundurmak, kendisini müdafaa edemeyecek hale getirdikten sonra, meselâ, Londrada Hürriyet'i çıkartırken İngiliz dostu Fulton'la beraber şapkalı resmini defalarca koyarak, hattâ babası ile arasını açmak ve devamlı târizlerle, hakaretlerle zedelemek, dünyasını biktirmek... Arasına da, resmî işlerinden dolayı hakkında tahkikat açtırmak, şahıslarından çok hoşlanmadığını bildiği müfettişleri göndermek, maaşını ödetmemek, ailesinden haber verdirmemek, Namık Kemal'in sevmediğini bildiği aile yakınlarını iltifat-ı şâ-

Namık Kemal'in en son resmi.

(Şöyle diyordu :
Namus ile irfanı yetişmez mi mükâfat?
İkbal yolu gerçi Kemâl'in kapanıktır.
Çok ak göremezsen de saçında, sakalında
Elminnetülillâh yüzü ak, alnı açıktır.)

hanesiyle mütena'im kılmak, ihsan-ı keremkârisine müstağrak kılarak nezd-i hümâyunda in'amı âlisiyle nâsibedâr etmenin maddî manevî saadetiyle kıymetlendirmek!..

Bütün bu tuhaf zulümler, yıllarca sürmüştü...

Nihayet, Midilli'nin sürgün mutasarrıfı, 2 aralık 1888 de, kırk sekiz yaşının içinde hayata gözlerini kapadı.

Haber, İstanbula Tasvir-i Efkâr matbaasına geldiği zaman, Ebüzziya zade Tevfik Bey, matbaasında, odasının köşesi ne koyduğu sedir üzerinde üstadına mektup yazıyordu. İki gündür tamamlanmamıştı bu mektup... Son satırları da yazarak o gün postaya vermek kararı ile kalem elinde idi ki, telgrafı uzattılar. Okudu ve hiç bir şey demeden bayıldı... Ne garip tesadüftür ki, aynı anda iki hâdise vukua geldi: Matbaadan içeri Manyası

BOLAYIR'daki KABRİ Herşeye rağmen ümidli idi ve bu ümidi, kendisinden sonrakilere en büyük manevî mirası oldu, mezar taşını bile kendi duygusuyla değerlendirdi :

Ölürsem görmeden millette ümid ettiğim feyzi,
Yazılısın senk-i kabrimde vatan mahzun, ben mahzun.

zade Refik Bey giriyordu: Kemal'i merak ettiği için Ebüzziyadan sormaya geliyordu, ve duvardaki büyük saat, matbaasının makinelerini satın aldığı Alman firması tarafından kendisine hediye edilen ve geldiği yıllardan beri bir dakika geri kalmıyan saat, o dakikada durmuştu: Ölüm haberinin iletildiği dakikada... Ebüzziya, tarih ve zaman adamı olarak, baygınlıktan kurtulup gözlerini açınca, saata baktı, durmuştu... Evet, durmuştu: Namık Kemal'in duran kalbine hürmet etmiş, o da durmuştu. Ebüzziya zade Tefvik, o saati bir daha kurmadı, kuramadı... Bu duran insan kalbine böylesine saygı gösteren madenè, o da hürmet etti; onu bir daha akan za-

man içinde nelerin geçtiğini anlatmak vazifesiyle yormak istemedi, sadece şu el yazılı not'u koydu:

“— İttifakat-ı garibeden olarak bu saat Kemal'in yevm-i vefatı olan 1888 senesi kânunuevvel ayının ikinci pazar günü kurulması bitüb kendi kendisine durmuş ve binaenaleyh bu hatıra-ı elîmenin tizkâr-ı müellimesi olarak bir daha işletilmemiştir.”

Ebüzziya zade Tefvik Beyin oğlu, rahmetli üstadım Velid Bey, babacığının bu hassas vefasına sadakat gösterdi, ölünceye kadar saati bugün yıkılan Tasvir matbaasının o tarihî binasındaki yerinden oynatmadı, yazıyı da aynen bıraktı.

MİLLET DEDİ, MİLLET DEDİ, MİLLET DEDİ, GİTTİ..

Süleyman Nazif, babası Diyarbakırlı Said Paşa'nın ağladığını, Namık Kemal'in ölüm haberini aldığı güne kadar görmemişti. Said Paşa, kalın davudî sesiyle, çocuklar gibi hıçkırıyordu. Bu elem içinde, gönülden kopup gelen matemini kafiyeleştirirken, Namık Kemal'in o misilsiz hayatını bir tek mısraın içine sıkıştırma dehâsının acaba farkında mı idi:

*Millet dedi, millet dedi, millet dedi,
gitti...*

Yıldız Sarayının sâkini, kuşukulu, baykuş gözlerini Kemal'in arkasından dökülen göz yaşlarının üzerine dikmişti: Tarihin kendisini nasıl lânetliyeceğini bilen her despot gibi, İkinci Abdülhamid de, hem korkak, hem hain idi. Hükümlerlik hakkı, o da diğer insanlar gibi iki arşın bezle toprağa girerken biteceğini bilebilmenin çaresizliği içinde, hayatlarında hakikatlerden korkan her müstebid gibi, o da, kendi iç dokusunu ortaya koyabilmiş olan cesaret ve vatan duygularına sahip olanlara karşı sönmez ve bitmez tükenmez kinle, O'nun ölüsü ardında kendi duasını koydurdu:

“— *Cenab-ı Hak, velînimetimiz efendimizin ömr-ü şâhanelerini müzâd buyursun: Edîb Namık Kemal Beyin musâb olduğu zatürreeden halâs olamayarak vefat ettiği cümle-i istihbaratımızdandır.*”

Muallim Feyzi Efendi, ertesi gün maarif nazının Padişahdan şahsen aldığı irade ile soracağı suallere cevap bile vermeden, matemini kafiyeleştiren beytini yüksek sesle ve gözyaşları içinde divânâhânen duyulacak kadar haykıracağı elemi gönünden koştığı her harfinden anlaşılacak ağıtına saracaktır:

*Her Kemâl'in zevâli var muflak
Küllü şey'in yezûlu ilel Hak*

Sadece türkçe, osmanlıca değil, arapça ve farsça da ayaklanmıştı: Duygusunu, hangi dilde ve vezinde, hangi nazımda ve nesirde, hattâ hangi bestede daha iyi anlatabileceğine inanan fikir sahipleri, en güzel dile getirdiklerine inanmışlarsa, hicranlarını o dille harekete getirdiler. Mahmut Hamzavî Efendi, a-

rapça'yı arüz veznine daha uygun bularak öylesine dertlendi:

Yâ zel-Kemâl-lillezi fedâilühü

diye başlayan şiirinde gözyaşlarını hicranına ne güzel katıyordu: “— *Ey Doğu'da ve Batı'da göklerin, ayın ondördüncü gecesindeki ışığı ile aydınlatan Kemâl eri! Bana vücud şişkinliğimi hatırlatıp ruhumun ve ilmimin kendi Kemalime benzemesini isteyerek neden aşılmaz dağların tepelerini gösteriyorsun? Eğer Sen dağ, bizler de yamaçlar olmazsak, aramızdaki farkı kapatmak istemek gibi, Allahın sana bahsettiği nimetlere hased etmiş olmaz mıyız? Ne dünyanın her ferdi Kemâldir, ne de her bahçesi Erem bağı... Susamışlara Sen pınarsın, bırak bizler de Serâb olduğumuzu bilelim!..”*

KENDİ KADERİNİ BİLEBİLMEK!..

Bereket Zade İsmail Hakkı, Namık Kemal'le beraber ilk sürülüşlerinde şu hatırasını anlatır:

“— Açıkdenize çıktığımız zaman birbirimizle konuşmamıza müsaade etmişlerdi. Hepimiz Namık Kemal'in etrafında toplanmıştık. O gece kendisi dalgındı. Deniz sâkindi ve mehtap vardı. Bu güzel manzaraya dalan üstadı rahatsız etmek için adetâ nefeslerimizi tutmuştuk. Bir müddet böylece durdu, sonra dedi ki:

“— *Eğer ömrümde birgün gelir, huzuru ve sükûnu nefsim'e lâyük görürsem, bir sahil beldesi isterim ki, orada son nefesimi verdiğim zaman bulunduğum yerde toprağa tevdi edilmiş olayım.*”

Midilli'den damadı Menemenli zade Rıfat Beye yazdığı bir mektupda da şöyle diyordu: “— *Bu seferki hastalığım şiddetli... Artık nefsim'e kıymet vermek için ortada bir sebep kalmadı. Eğer bir emr-i hak vâki olursa hayatımda zarar verdiğim ehîbbânın ölümüm dolayısıyla keğerâde olmalarını asla istemem. Bilirsiniz ki, benim kaderim de hayatımda akraba, ehîbba ve hattâ iradem harici muarefe peydâ ettiğim kimseler arasında yine iradem haricinde mazarat görmüş olanlar ekseriyeti teşkil ederler. Ne yapalım ki, bu akîbet, şahsî olmaktan çok fikrî ve endîşe-i vatanın getirdiği neticedir.*”

Kendi kaderini, Namık Kemal kadar isabetle tesbit edebilmiş ve bunu pervasız konuşmuş insan azdır.

Son senelerde çehresinin aldığı istirab dolu çizgilerden, kendisine zulmedenler namına utanır gibi olmuştu. Oğlu Ali Ekrem ve çok sevdiği kızı "Ferideciğine", bütün ısrarlarına rağmen Midilli'den resim göndermiyordu. O güzel ve manalı yüzünün çok değiştiğinin kendisi de farkında idi. Nihayet dayanamamış, çok sevdiği dostu Ebüzziya Tefik Beye "son resmi"ni şu ithaf ile göndermişti:

*Birbirimizden edeli iftirak,
Şöyle harâb etti Felek kim beni
Zihnine nakşolunmuş iken sûretim
Sen de bana benzetemezsin beni.*

Mezar taşına yazılacak kitâbeyi de hayatında bizzat ve bütün ömrünün muhassalası olarak arkasındakilerin vefasına emanet edebilmiş olmanın bahtıyarlığına da mazhar oldu. Bu kitâbe, O'nun bütün hayat boyu yaptığı vatan mücadelesindeki ümidlerini de kendisinden sonrakilere mukaddes emanet olarak bıraktı:

*Ölürsem görmeden millette ümid
ettiğim feyzi
Yazılsın senk-i kabrimde vatan mahzun
ben mahzun.*

Bütün bu ümitsiz görünüş içinde, birgün, bir kurtuluş mucizesinin canından çok sevdiği milletini ümid ettiği feyze kavuşturacağına akli ve vicdani ile inanmıştı.

Bu inancın neslimizdeki vârisleri, Namık Kemal'in devrindenberi toplanan ümidlerin, kendilerini nasıl manevî borç altına aldığı bir bilseler: Birinci sürülüşünün sebebi olan VATAN piyesinin Gedikpaşa tiyatrosunda temsili sırasında, acı kaderi ne güzel dile getirmişti:

*Vatanın bağına düşman dayamış
hânçerini
Yok mudur kurtaracak bahtı kara
mâderini*

Aradan yıllar geçecek, Bursanın düşman eline geçtiği gün, Birinci Büyük Millet Meclisi kürsüsünde göz yaşları içinde kurtarıcıyı soran ve arıyan Bursa Mebusu Muhittin Baha Beye Mus-

Namık Kemal... Yetişme çağlarında, ilk resimlerinden birisi.

tafa Kemal kürsüde, Namık Kemal'in beytinin iki "ümitsiz" hükmünü "ümide" bağliyerek şöyle seşlenmişti:

*Vatanın bağına düşman dayasın
hânçerini
Bulunur kurtaracak bahtı kara mâ-
derini*

(Vatan Adamı) olabilmek kolay mı, o kadar ucuz mu? Bu değer, milletlerin buhran ânlarında sınımsız bağlandıkları ümid mihrakı oluyor, ve hayatlarında kuvvetin tâ kendisi sayılanlar ise, unutulmuş bir avuç toprak haline geliyorlar...

Namık Kemal'in bütün hayatı, fikir çırağı Ebüzziya'nın dediğı gibi *İttifakat-ı garibe* ile dolu olarak geçti. Doğduğı günden, hayata gözlerini kapadığı güne kadar...

1840 senesinin 21 aralığında doğdu, 1888 senesinin 2 aralığında öldü.

Babası Mustafa Asım Efendi, oğlunun doğum saatini yazmıştı. Tuhfetül Ahbâr, Ebüzziyânın saati da aynı saat, aynı dakikada durmuştu.

Hepsi, hattâ bizzat Namık Kemal'in hayatı bile *İttifakat-ı garibe* idi bu topraklar için...